

ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

УДК 349.2

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.37-9>

ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ ПУБЛІЧНОГО СЛУЖБОВЦЯ

SPECIFICS OF THE STATUS PUBLIC OF A CIVIL SERVANTS

Кобзар Н.І.

кандидат економічних наук, доцент,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0003-6700>

Лаухіна Л.М.

кандидат технічних наук, доцент,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1404-6811>

Скачедуб С.А.

асистент,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4256-1127>

Kobzar Nadia, Laukhina Ludmyla, Skatchedoub Svetlana
Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture

Особливий статус службовця – це система закріплених у нормативно-правових актах та гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права координує свою поведінку у суспільстві. Особливий статус службовця обумовлюється не лише його юридичним статусом, а й особливостями його соціального статусу, що існує на даний період розвитку суспільства і держави. Так соціальний статус особи залежить від сутності соціального укладу суспільства в умовах якого він складається і функціонує. На нього впливає безліч факторів. Основним з них є місце праці і наявність у суб'єкта власність. Особа перетворюється на суб'єкта права не автоматично. Вона визнається такою законами держави і насамперед її конституцією. Зазначимо, що правовий статус характеризується стабільністю і визначеністю, передбачає рівність прав і обов'язків громадян, рівність їх перед законом та є основою для набуття конкретних суб'єктивних прав, покладання обов'язків і несення відповідальності. В той же час, індивідуальний статус є статусом особи як індивідуума, який становить персоніфіковані права і обов'язки в їх конкретних, природних і набутих здібностях і особливостях (стать, вік, родинний стан, стан здоров'я, релігійні переконання тощо), відрізняється рухливістю тобто змінюється відповідно до тих змін, що відбуваються в житті людини. Спеціальний статус саме публічної особи яка професійно займається діяльністю із практичного виконання завдань і функцій держави визначає в Україні закон «Про державну службу». За цим законом державним службовцем є громадянин України, який займає посаду у державній службі, в органах державної влади, або іншому державному органі, його апараті, одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби. Дія цього Закону поширюється на державних службовців.

Ключові слова: державний службовець, держслужба, адвокат, діяльність держслужби.

The special status of an employee is a system of rights, freedoms, duties, responsibilities enshrined in regulations and guaranteed by the state, according to which the individual as a subject of law coordinates his behavior in society. Legal status is the legal status of a citizen. However, it is due to the peculiarities of its social status, which exists at this time in the development of society and the state. Thus, the social status of a person depends on the essence of the social structure of society in which it is formed and operates. It is influenced by many factors. The

main ones are the place of work and the property available to the subject. A person does not automatically become a subject of law. It is recognized as such by the laws of the state and, above all, by its constitution. Legal status is characterized by stability and certainty, provides for equal rights and responsibilities of citizens, their equality before the law and is the basis for the acquisition of specific subjective rights, responsibilities and accountability. Individual is the status of a person as an individual, which is personalized rights and responsibilities in their specific, natural and acquired abilities and characteristics (gender, age, marital status, health, religious beliefs, etc.), is mobile, ie varies according to those changes in human life. The special status of a public person who is professionally engaged in the practical implementation of tasks and functions of the state is determined in Ukraine by the law "On Civil Service". According to this law, a civil servant is a citizen of Ukraine who holds a position in the civil service, public authorities, or other state body, its staff, receives a salary from the state budget and exercises the powers established for this position, directly related to performance of tasks and functions of such state body, and also adheres to the principles of civil service. This Law applies to civil servants.

Keywords: civil servant, civil service, lawyer, activity of civil service.

Постановка проблеми. Структура правового статусу особи представляє собою об'єднання таких елементів, як правосуб'єктність, права, свободи, обов'язки, відповідальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні вчені досліджують проблематику підтримки правового статусу службовців. Зокрема, слід відзначити праці Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4], Закон України «Про державну службу» [5], Закон України «Про статус суддів» [6], Т. О. Коломієць [7], О. С. Семерак [8], О. Ф. Скакун [9], Г. А. Шпиталенко [10].

Мета статті полягає в аналізі проблематики підтримки особливого статусу службовців.

Виклад основного матеріалу. Особливості статусу службовців визначаються в Україні за критеріями правосуб'єктності сформульованими в Цивільному кодексі та інших законодавчих актах [2].

У той же час сама правосуб'єктність включає в себе елементи, як правоздатність, дієздатність та деліктоздатність. При цьому цивільна правоздатність як здатність фізичних осіб мати цивільні права та обов'язки виникає у момент народження і припиняється в момент смерті людини. Цивільна дієздатність тобто здатність фізичної особи своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їхнього невиконання у повному обсязі наступає у фізичної особи, яка досягла 18 років. Деліктоздатність як здатність фізичної особи самостійно відповідати за майнову шкоду, нанесену внаслідок цивільного правопорушення. Фізична особа може мати декілька видів свого правового статусу. Загальний правовий статус кожної фізичної особи, не зважаючи на те чи є вона публічною, залежить від громадянства та закріплений у конституції та конституційних законах. Він є однаковим для всіх незалежно від національності, релігійних переконань, соціального стану. Такий правовий статус характеризується стабільністю і визначеністю, передбачає рівність прав і обов'язків громадян, рівність їх перед

законом та є основою для набуття конкретних суб'єктивних прав, покладання обов'язків і несення відповідальності [2].

Індивідуальний є статусом особи як індивідуума, який становить персоніфіковані права і обов'язки в їх конкретних, природних і набутих здібностях і особливостях (стать, вік, родинний стан, стан здоров'я, релігійні переконання тощо), відрізняється рухливістю тобто змінюється відповідно до тих змін, що відбуваються в житті людини.

Спеціальний статус саме публічної особи яка професійно займається діяльністю із практичного виконання завдань і функцій держави визначає в Україні закон «Про державну службу» [4]. За цим законом державним службовцем є громадянин України, який займає посаду у державній службі, в органах державної влади, або іншому державному органі, його апараті, одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби [4].

Дія цього Закону поширюється на державних службовців:

- 1) Секретаріату Кабінету Міністрів України;
- 2) міністерств та інших центральних органів виконавчої влади;
- 3) місцевих державних адміністрацій;
- 4) органів прокуратури;
- 5) органів військового управління;
- 6) органів дипломатичної служби;
- 7) керівників центральних органів виконавчої влади, які не є членами Кабінету Міністрів України, та їх заступників, керівників апаратів (секретаріатів), допоміжних органів, утворених Президентом України, Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим, Антимонопольного комітету України, Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Фонду державного майна України, Конституційного Суду України, Верховного Суду, вищих спеціалізованих судів, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної

комісії суддів України, Національного агентства з питань запобігання корупції, Ради національної безпеки і оборони України, Рахункової палати, а також державних колегіальних органів, посади голів та членів яких не належать до посад державної служби;

8) інших державних органів [4].

Дія цього Закону не поширюється на: Президента України; членів Кабінету Міністрів України, перших заступників та заступників міністрів; Голову та членів Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голову та членів Антимонопольного комітету України, Голову та членів Рахункової палати, Голову та членів Центральної виборчої комісії, голів та членів інших державних колегіальних органів; Секретаря Ради національної безпеки і оборони України та його заступників; Голову Державного комітету телебачення і радіомовлення України та його заступників, Голову Фонду державного майна України та його заступників, Голову Національного агентства з питань запобігання корупції та його заступників; народних депутатів України; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та його представників; службовців Національного банку України; голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників; депутатів місцевих рад, посадових осіб місцевого самоврядування; суддів Конституційного Суду України; суддів; прокурорів; військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до закону; працівників патронатних служб; та інших осіб спеціальний статус яких визначається іншими законами України й насамперед розділом Конституції України «Президент України», а також законами України «Про прокуратуру», «Про статус суддів», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», та інших. Однак означені законодавчі акти не визначають спеціальний статус осіб про яких йде мова у цих законах як публічних осіб [4].

Так закон України «Про статус суддів» визначає, що професійні судді та залучені у визначених законом випадках для здійснення правосуддя представники народу є носіями судової влади в Україні, які здійснюють правосуддя незалежно від законодавчої та виконавчої влади. Судді є посадовими особами судової влади, які відповідно до Конституції України наділені повноваженнями здійснювати правосуддя і виконувати свої обов'язки на професійній основі в Конституційному Суді України та судах загальної юрисдикції [5]. А Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає, що адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла відповідне стажування, склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю [3].

Отже в Україні лише закон України «Про державну службу» надає спеціальний статус публічної особи тим державним службовцям яких він стосується. Як публічна особа державний службовець повинен неупереджено виконувати законні накази (розпорядження), доручення керівників незалежно від їх партійної належності та своїх політичних переконань. Державний службовець не має права демонструвати свої політичні погляди та вчиняти інші дії або бездіяльність, що у будь-який спосіб можуть засвідчити його особливе ставлення до політичних партій і негативно вплинути на імідж державного органу та довіру до влади або становити загрозу для конституційного ладу, територіальної цілісності і національної безпеки, для здоров'я та прав і свобод інших людей. Також державний службовець не має права: бути членом політичної партії, якщо такий державний службовець займає посаду державної служби категорії «А» (вищий корпус державної служби). На час державної служби на посаді категорії «А» особа зупиняє своє членство в політичній партії; обіймати посади в керівних органах політичної партії; суміщати державну службу із статусом депутата місцевої ради, якщо такий державний службовець займає посаду державної служби категорії «А»; залучати, використовуючи своє службове становище, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, працівників бюджетної сфери, інших осіб до участі у передвиборній агітації, акціях та заходах, що організуються політичними партіями; у будь-який інший спосіб використовувати своє службове становище в політичних цілях. У разі реєстрації державного службовця кандидатом у депутати Центральною виборчою комісією, виборчими комісіями, сформованими (утвореними) в установленому порядку, він зобов'язаний в одноденний строк письмово повідомити про це керівника державної служби. Державному службовцю за його заявою надається відпустка без збереження заробітної плати на час участі у виборчому процесі. Зазначена відпустка надається за рішенням керівника державної служби з дня його повідомлення про участь у виборчому процесі і до дня його завершення відповідно до виборчого законодавства [4].

Особа, призначена на посаду державної служби вперше, публічно складає Присягу державного службовця. Особа, призначена на посаду державної служби вперше, виголошує Присягу державного службовця у присутності державних службовців структурного підрозділу, на посаду в якому їй призначено, представників служби управління персоналом відповідного державного органу, підписує текст цієї Присяги і зазначає дату її складення. Підписаний текст Присяги державного службовця є складовою особою справи державного службовця. Про складення Присяги державного службовця робиться запис у трудовій книжці державного

службовця. Не допускається призначення на посаду державної служби особи, яка буде прямо підпорядкована близькій особі або якій будуть прямо підпорядковані близькі особи. У разі виникнення подібних обставин, відповідні особи та близькі їм особи зобов'язані повідомити про це керівника державної служби та вжити заходів до усунення таких обставин у 15-денний строк. Якщо в зазначений строк такі обставини добровільно не усунуто, керівник державної служби повинен вжити у місячний строк заходів до їх усунення. Для цього керівник державної служби може перевести державного службовця за його згодою на іншу рівнозначну вакантну посаду державної служби в цьому державному органі або дати згоду на переведення до іншого державного органу. У такому разі переведення державного службовця здійснюється без обов'язкового проведення конкурсу. У разі неможливості переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади.[4]. Також на державних службовців поширюються усі обмеження, передбачені Законом України «Про запобігання корупції» [4].

Прийняття на державну службу, просування по службі державних службовців, вирішення інших питань, пов'язаних із службою, здійснюються з урахуванням категорій посад державної служби та рангів державних службовців як виду спеціальних звань, що їм присвоюються. Ранги державних службовців є видом спеціальних звань. Загалом встановлюється дев'ять рангів державних службовців. Порядок присвоєння рангів державних службовців та співвідношення між рангами державних службовців і рангами посадових осіб місцевого самоврядування, військовими званнями, дипломатичними рангами та іншими спеціальними званнями визначаються Кабінетом Міністрів України. Так співвідношення між рангами державних службовців і рангами посадових осіб місцевого самоврядування, військовими званнями, дипломатичними рангами та іншими спеціальними званнями встановлюється для випадків призначення осіб, яким присвоєно такі спеціальні звання, на посади державних службовців, на яких може бути присвоєно нижчий ранг [4].

У разі застосування до державного службовця дисциплінарного стягнення, на протязі строку його застосування, а також протягом шести місяців з дня отримання державним службовцем негативної оцінки за результатами оцінювання службової діяльності черговий ранг державному службовцю не присвоюється. За особливі досягнення або за виконання особливо відповідальних завдань державному службовцю може бути достроково присвоєно черговий ранг. Дострокове присвоєння чергового рангу може здійснюватися не раніше ніж через один рік після присвоєння попереднього рангу. За сумлінну службу державному службовцю у зв'язку з виходом на пенсію присвоюється черговий

ранг поза межами відповідної категорії посад. У разі переходу на посаду нижчої категорії або звільнення з державної служби за державним службовцем зберігається раніше присвоєний йому ранг. Державний службовець може бути позбавлений рангу лише за рішенням суду [4].

Просування державного службовця по службі здійснюється з урахуванням професійної компетентності шляхом зайняття вищої посади за результатами конкурсу відповідно до цього Закону. Просування державного службовця по службі не здійснюється протягом строку застосування до нього дисциплінарного стягнення [4].

Не допускається переведення в іншу місцевість державного службовця – вагітної жінки або особи, яка є єдиним опікуном дитини віком до 14 років, а також державного службовця, який у встановленому законодавством порядку визнаний особою з інвалідністю. Не допускається таке переведення також у разі виникнення у державного службовця особливо важливих особистих або сімейних обставин. У разі переведення державного службовця на іншу посаду йому виплачується заробітна плата, що відповідає посаді, на яку його переведено. Обов'язковою умовою переведення державного службовця є те, що подібне переведення не повинно бути прихованим покаранням [4].

Слід наголосити, що маючи правовий статус публічної особи державний службовець не має права організувати і брати участь у страйках та агітації.

За невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, визначених нормативно-правовими актами у сфері державної служби, посадовою інструкцією, а також порушення правил етичної поведінки та інше порушення службової дисципліни державний службовець притягається до дисциплінарної відповідальності. Підставою для притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку, тобто протиправної винної дії або бездіяльності чи прийняття рішення, що полягає у невиконанні або неналежному виконанні державним службовцем своїх посадових обов'язків та інших вимог, встановлених нормативно-правовими актами, за яке до нього може бути застосоване дисциплінарне стягнення. Державний службовець не може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності, якщо минуло шість місяців з дня, коли керівник державної служби дізнався або мав дізнатися про вчинення дисциплінарного проступку, не враховуючи час тимчасової непрацездатності державного службовця чи перебування його у відпустці, або якщо минув один рік після його вчинення або постановлення відповідної окремої ухвали суду. До державних службовців застосовується один із таких видів дисциплінарного стягнення: зауваження; догана; попередження про неповну службу відповідність; звільнення з посади державної служби [4; 2].

У разі допущення державним службовцем дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 6 частини другої статті 65 цього Закону, суб'єкт призначення або керівник державної служби може обмежитися зауваженням.

За кожний дисциплінарний проступок до державного службовця може бути застосовано лише одне дисциплінарне стягнення. Дисциплінарне стягнення має відповідати характеру і тяжкості вчиненого дисциплінарного проступку та ступеню вини державного службовця. Під час визначення виду дисциплінарного стягнення необхідно враховувати характер дисциплінарного проступку, обставини, за яких він був вчинений, настання тяжких наслідків, добровільне відшкодування заподіяної шкоди, попередню поведінку державного службовця та його ставлення до виконання посадових обов'язків [4].

Для того, щоб наблизити громадськість до поточного стану державної служби в Україні Керівники органів виконавчої влади щорічно виступають з публічним звітом про підсумки діяльності відповідного державного органу за участю представників громадських рад, громадських об'єднань, організацій роботодавців, професійних спілок, некомерційних організацій, експертів відповідних галузей та засобів масової інформації. Інформація про проведення публічного звіту керівника органу виконавчої влади розміщується не пізніше як за тиждень до звіту та після нього на офіційному веб-сайті відповідного органу виконавчої влади та в засобах масової інформації [4].

Необхідно зазначити, що спеціальний статус публічної особи також розповсюджується на осіб які працюють у патронатній службі. До посад патронатної служби належать посади радників, помічників, уповноважених та прес-секретаря Президента України, працівників секретаріатів Голови Верховної Ради України, його Першого заступника та заступника, працівників секретаріатів депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України, працівників патронатних служб Прем'єр-міністра України та інших членів Кабінету Міністрів України, помічників-консультантів народних депутатів України,

помічників та наукових консультантів суддів Конституційного Суду України, помічників суддів, а також посади патронатних служб в інших державних органах. Працівник патронатної служби призначається на посаду на строк повноважень особи або на час діяльності депутатської фракції (депутатської групи) у Верховній Раді України, працівником патронатної служби якої він призначений [5]. Трудові відносини з працівником патронатної служби припиняються в день припинення повноважень особи або припинення діяльності депутатської фракції (депутатської групи) у Верховній Раді України, працівником патронатної служби якої він призначений. Акт про звільнення приймається керівником державної служби. Працівник патронатної служби може бути достроково звільнений з посади за ініціативою особи або голови депутатської фракції (депутатської групи) у Верховній Раді України, працівником патронатної служби якої він призначений, або керівника патронатної служби. На працівників патронатної служби поширюється дія Кодексу законів про працю України. Особливості патронатної служби в судах, органах та установах системи правосуддя визначаються законодавством про судоустрій і статус суддів. Час роботи на посадах патронатної служби зараховується до стажу державної служби та враховується при присвоєнні державному службовцю рангу в межах відповідної категорії посад, якщо до призначення на посаду патронатної служби він перебував на державній службі та після звільнення з посади патронатної служби повернувся на державну службу. Працівник патронатної служби, який виявив бажання вступити або повернутися на державну службу, реалізує таке право у порядку, визначеному законом для осіб, які вперше вступають на державну службу, з обов'язковим проведенням конкурсу [4; 5; 8; 9].

Висновки. Для успішного реформування суспільства і держави в демократичному напрямку необхідно, щоб правовий статус публічної особи був більш юридично чітким, вбирав у себе загальнолюдські досягнення в галузі прав людини.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК;

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про внесення змін до Конституції України : Закон України від 8 грудня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 2. Ст. 44.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003.
4. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
5. Закон України «Про державну службу» від 16.12.2015 № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.
6. Закон України «Про статус суддів» від 15.12.1992 № 2862-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 8. Ст. 56.
7. Адміністративне право України : підручник / За ред. Т. О. Коломієць. Київ : Істина, 2009. 480 с.
8. Семерак О. С. Судові, правоохоронні та правозахисні органи України : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Знання, 2008. 392 с.

9. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2009. 656 с.
10. Шпиталенко Г. А. Правознавство : підручник. Київ : Каравела, 2015. 592 с.

REFERENCES:

1. The Constitution of Ukraine was adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*. 1996. № 30. P. 141.
2. On Amendments to the Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of December 8, 2004. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2005. № 2. Article 44.
3. Civil Code of Ukraine of January 16, 2003 № 435-IV. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2003.
4. Law of Ukraine "On Advocacy and Advocacy" dated 05.07.2012 № 5076-VI. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2013. № 27. Article 282.
5. Law of Ukraine "On Civil Service" dated 16.12.2015 № 889-VIII. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2016. № 4. Article 43.
6. Law of Ukraine "On the Status of Judges" of 15.12.1992 № 2862-XII. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1993. № 8. Article 56.
7. Administrative law of Ukraine: Textbook (2009) / Ed. T.O. Kolomiets. Kyiv: Istina, 480 p.
8. Semerak O.S. (2008) Judicial, law enforcement and human rights bodies of Ukraine: Textbook. Manual 2nd ed. Kyiv: Znannia, 392 p.
9. Skakun O.F. (2009) Theory of State and Law: Textbook. Kharkiv: Consum, 656 p.
10. Shpitalenko G.A. (2015) Jurisprudence: Textbook. Kyiv: Karavela, 592 p.